

dr Wojciech Lewandowski
Instytut Europeistyki
Wydział Nauk Politycznych
i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski

Autoreferat

1. Imię i Nazwisko: Wojciech Lewandowski

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

W 2001 roku ukończyłem studia na kierunku nauki polityczne, prowadzone w Instytucie Nauk Politycznych na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych (obecnie Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych) Uniwersytetu Warszawskiego. Tytuł magistra nauk politycznych uzyskałem na podstawie pracy magisterskiej *Społeczeństwo a jednostka. Henry Davida Thoreau samotna wędrówka* napisanej pod kierunkiem prof. dra Jana Baszkiewicza. Podczas studiów magisterskich studiowałem przez trzy miesiące w Sussex European Institute na University of Sussex w Brighton w Wielkiej Brytanii, w ramach programu Socrates/Erasmus.

W 2006 roku uzyskałem na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, na podstawie rozprawy doktorskiej *Wolność i samotność. Myśl społeczno-polityczna amerykańskiego transcendentalizmu*, napisanej pod kierunkiem dra hab. Krzysztofa Pielńskiego. W dniu 25 października Rada Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego podjęła decyzję o nadaniu wspomnianego stopnia. Podczas studiów doktoranckich uczestniczyłem w sześciomiesięcznym stażu naukowym w ramach programu Marie Curie Fellowship w Sussex European Institute na University of Sussex w Wielkiej Brytanii.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Od 2007 do 2012 roku byłem zatrudniony w Katedrze Europeistyki na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego na stanowisku asystenta, w tym od 2008 – adiunkta (do 2011 roku w niepełnym wymiarze godzin). Od 2012 roku jestem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Instytucie Europeistyki na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych (do 2016 roku Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych) Uniwersytetu Warszawskiego w Zakładzie Europejskich Studiów Subregionalnych. W semestrze letnim roku akademickiego 2009/2010 byłem także zatrudniony na stanowisku adiunkta (zastępstwo, niepełny wymiar godzin) w Ośrodku Studiów Amerykańskich Uniwersytetu Warszawskiego, z którym współpracowałem w latach 2007-2011 oraz 2013-2014. Ponadto współpracowałem z warszawskimi szkołami wyższymi, prowadząc tam zajęcia dydaktyczne.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789):

a) **tytuł osiągnięcia naukowego:** *Od faszystowskiej dystopii do anarchistycznej utopii. Idee polityczne w powieści graficznej «V jak Vendetta» Alana Moore'a i David Lloyda*

b) **autor, tytuł publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa:** Wojciech Lewandowski, *Od faszystowskiej dystopii do anarchistycznej utopii. Idee polityczne w powieści graficznej «V jak Vendetta» Alana Moore'a i David Lloyda*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019, recenzenci wydawniczy: dr hab. prof. WSM Zdzisław Sirojć, dr. hab. Leszek Nowak

c) omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Przedmiotem refleksji w monografii wskazanej jako osiągnięcie naukowe są ideologie polityczne zaprezentowane w powieści graficznej *V jak Vendetta* Alana Moore'a i Davida Lloyda. Brytyjscy autorzy przedstawili traktat polityczny w formie tekstu kultury popularnej, dokonując ewaluacji treści, przyczyn akceptacji oraz potencjalnych konsekwencji realizacji dwóch systemów idei znajdujących się na przeciwległych

krańcach osi wolności: faszyzmu i anarchizmu. Moore i Lloyd, korzystając ze złożonego, wizualnie atrakcyjnego języka medium komiksowego, stworzyli politycznie zaangażowane dzieło, w którym opisali społeczne lęki i wyobrażenia, także pragnienia i zagrożenia. Z tego względu przyjrzenie się powieści graficznej pozwala na dobry wgląd w wyobrażenia o różnorodnych aspektach polityki, etyki czy procesów społecznych.

Cel i pytania badawcze:

Celem monografii prezentowanej jako osiągnięcie naukowe jest rekonstrukcja oraz analiza idei politycznych przedstawionych w powieści graficznej *V jak Vendetta* Alana Moore'a i David Lloyda oraz ukazanie ich wpływu na funkcjonowanie świata społecznego oraz na możliwy sposób zmiany politycznego *status quo*. Tekst brytyjskich twórców odczytano jako traktat z zakresu ideologii politycznych zaprezentowany w języku komiksu. Analiza wizji świata przedstawiona w powieści graficznej *V jak Vendetta* pozwala bowiem na pogłębienie rozumienia ideologicznych i etycznych kontekstów radykalnych form oporu wobec tyranii: zarówno terroryzmu, jak i innych form kontestacji politycznej.

Lektura powieści graficznej *V jak Vendetta* umożliwia postawienie szeregu pytań badawczych koniecznych dla realizacji wskazanego celu badawczego. Pytania te połączyć można w cztery grupy związane z podstawowymi zagadnieniami podejmowanymi przez autorów analizowanego tekstu. Pierwsza z nich, związana jest z egzystencją jednostki w dystopijnym społeczeństwie opartym na fundamentach ideologii faszystowskiej. Dotyczą one zarówno kształtu faszystowskiego społeczeństwa, sposobu jego powołania, legitymizacji totalitarnej władzy, a także samej natury jej sprawowania związanej ze stosowaniem przemocy i terroru państwowego. Ponadto, związane są one z bezduszną racjonalizacją procesu zarządzania odnoszącą się do możliwości wykorzystania nowoczesnych technologii. Druga grupa pytań dotyczy stworzenia przez nowe społeczeństwa człowieka idealnie przystosowanego do ich struktur. Głównym pytaniem nasuwającym się w tym kontekście jest kwestia możliwości skutecznego dokonania tego rodzaju plastycznego ukształtowania jednostki oraz potencjalnych skutków związanych z niepowodzeniem tego typu inżynierii społecznej.

Kluczową dla analizy powieści graficznej *V jak Vendetta* jest kwestia oporu wobec władzy oraz przejawów, jakie on przybiera. Trzecia grupa pytań badawczych dotyczy

charakteru sprzeciwu wobec władzy, która ogranicza wolności obywatelskie oraz możliwości dialogu politycznego dającego nadzieję na zmianę *status quo*. Czy wobec takiej władzy możliwa jest kontestacja bez odwołania się do przemocy politycznej (terroryzmu czy tyranobójstwa)? Jakie inne metody oporu mogą sprzyjać dokonaniu zmiany w zastanej rzeczywistości społeczno-politycznej? Wreszcie ostatnia grupa pytań dotyczy pożądanego ładu politycznego, który zastąpić miałby faszystowską dystopię. Czy możliwą alternatywą jest idealny porządek zbudowany wokół zasad anarchistycznych? Czy i jak można osiągnąć ten ideał oraz jak zapewnić sprawne funkcjonowanie społeczeństwa oparte na dobrowolnych uzgodnieniach pomiędzy jednostkami.

Wskazane powyżej cele monografii wskazywanej jako osiągnięcie naukowe oraz postawione pytania badawcze umożliwiły sformułowanie następującej tezy co do przesłania politycznego autorów *V jak Vendetta*: moralnie i ideologicznie uzasadniona jest zmiana niesprawiedliwego ładu społeczno-politycznego z wykorzystaniem radykalnych metod kontestacji politycznej. Jej weryfikacja została dokonana poprzez analizę krytyczną ideologii przedstawionych w powieści graficznej *V jak Vendetta* zakładających zmianę ładu postrzeganego w kategoriach dystopijnych, opartego na faszystowskiej ideologii, na system oparty na ideach anarchistycznych uznawanych za utopijne.

Omówienie osiągnięcia w wymiarze analitycznym:

Badanie treści ideologicznych w różnorodnych tekstach kultury popularnej wymaga interdyscyplinarnego podejścia czerpiącego z dokonań nauk społecznych, a zwłaszcza nauk o polityce oraz humanistycznych. Wynika to z samej specyfiki nauk o polityce, które, jak zauważa Andrzej Chodubski, przynależą do dyscyplin nauk humanistycznych i społecznych, a tematyka idei i myśli politycznej znajduje się w ich obrębie. Badając powieść graficzną *V jak Vendetta*, odwołano się do podejścia, które można także określić mianem obszaru badawczego, jakim jest analiza ideologiczna. Jest to podejście interdyscyplinarne, wynikające z faktu badania ideologii politycznych przez różne dyscypliny naukowe. Analiza ideologiczna została przeprowadzona, przy odwołaniu się także do paradygmatu nazywanego radykalnym humanizmem, w ramach którego dąży się do identyfikowania przyjętych ograniczeń społecznych, w tym także systemu ideologicznego krępującego jednostki, jak i do wykraczania poza nie.

Analiza ideologiczna, jak opisuje Jonathan Leader Maynard¹, zakłada skupienie uwagi na trzech aspektach: zawartości samej ideologii, identyfikacji ideologicznej (*ideological attachment*) oraz wpływie ideologii. Pierwszy z nich, dotyczy treści systemów ideologicznych, postulowanych przez nie norm czy sposobów organizacji życia społecznego. Jego rekonstrukcja wymaga oparcia się na określonych zasadach interpretacji oraz uwzględnienia kontekstu narodzin systemu ideologicznego. Drugi aspekt dotyczy zagadnienia motywów, które powodują możliwie trwałą akceptację określonego systemu idei. Wreszcie trzeci z wymienionych powyżej aspektów skupia się na wpływie danej ideologii na jednostki, zasadach internalizacji określonej wizji świata oraz dążeniu do realizacji tego ideału w praktyce.

Omówienie osiągnięcia w wymiarze teoretycznym:

Wymienione przez Maynarda aspekty znalazły zastosowanie podczas analizy i interpretacji powieści graficznej *V jak Vendetta*. Po pierwsze, nacisk został położony na rekonstrukcję idei faszystowskich i anarchistycznych, a także na ideologiczne uzasadnienia dla stosowanych przez protagonistę dzieła form oporu wobec władzy. Po drugie, ukazane zostały także motywy akceptacji ideologii faszystowskiej przez społeczeństwo, a także anarchistyczne motywacje głównego bohatera powieści graficznej. Po trzecie zaś, poddane analizie zostały potencjalne efekty wprowadzenia w życie idei faszystowskich i anarchistycznych oraz możliwe konsekwencje przedstawionych w dziele Moore'a i Lloyd'a idei uzasadniających dążenie do zmiany przy zastosowaniu przemocy politycznej. Pojmowanie samej ideologii, które stało się podstawą analizy, wywiedzione zostało z definicji zaproponowanej przez Andrew Heywooda, wedle której składa się ona z trzech komponent: wizji zastanej rzeczywistości, wizji stanu pożądanego oraz wskazania sposobu przejścia do tego drugiego². Ponadto, zgodnie z założeniami analizy ideologicznej powieść graficzna *V jak Vendetta* została odczytana z uwzględnieniem kontekstu kulturowego, w którym powstała, jednak z przekonaniem, że poruszone w niej treści nabierają bardziej uniwersalnego charakteru w ramach europejskiej tradycji intelektualnej.

---

¹ Jonathan Leader Maynard, *Ideological Analysis*, w: *Methods in Analytical Political Theory*, ed. Adrian Blau, Cambridge University Press, Cambridge 2017.

² Andrew Heywood, *Ideologie polityczne. Wprowadzenie*, przeł. Miłosz Habura, Natalia Orłowska, Dorota Stasiak, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.

Przeprowadzenie analizy ideologicznej powieści graficznej *V jak Vendetta* wymagało także uwzględniania utopijnej/dystopijnej tradycji myślenia o polityce, w której osadzony został tekst brytyjskich autorów. Ich dzieło to przykład dystopii krytycznej (*critical dystopia*), którą od klasycznej, odróżnia występowanie w jej ramach elementu utopijnego pojmowanego w kategoriach dobrego miejsca (eutopia). Stanowi ono enklawę, w której schronienie znajdują jednostki nie mogące pogodzić się z dystopijną rzeczywistością, a także źródło oporu wobec *status quo*. Z kolei otwarte zakończenia, które charakteryzują dystopie krytyczne, wskazują na możliwość zmiany świata na lepszy, jednak nie przesądzają o ostatecznym kształcie przyszłego społeczeństwa. Ujęcie takie pozwala tekstom mieszczącym się w ramach tego sposobu myślenia zachować subwersywny charakter wobec hegemonicznych struktur władzy, ukazując, jak sugeruje to brytyjska szkoła studiów kulturowych, opozycyjny charakter kultury popularnej stanowiącej miejsce negocjacji znaczeń pomiędzy przemysłem kulturowym a jej odbiorcami.

Omówienie stosowanych metod i ujęć badawczych:

Metodą badawczą pomocną przy analizie ideologicznej powieści graficznej *V jak Vendetta* jest jakościowa analiza treści prowadząca do odkrycia i wyabstrahowania z niej pojęć i idei charakterystycznych dla nauk o polityce (między innymi: faszyzm, nowy człowiek, terror, opór, terroryzm, tyranobójstwo, anarchizm czy wolność). Wielokrotna ukierunkowana lektura powieści graficznej, traktowanej jako zapraszające do kolejnych odczytań dzieło otwarte, umożliwiła wyjście od poziomu przedstawionych w tym tekście konkretów (postaci, zdarzeń, dialogów, monologów i obrazów) do poziomu abstrakcyjnych pojęć. Nazywanie prezentowanych w tekstach zjawisk i idei terminami filozoficznymi i politologicznymi doprowadziło stopniowo do opisanie sposobu, w jaki rozumiane są tam kluczowe kwestie ideologiczne i polityczne. Elementem analizy będzie także dekodowanie zawartych w tekstach symboli. Ponadto intertekstualny charakter pracy Alana Moore'a i Davida Lloyd'a umożliwi także dokładniejsze przyjrzenie się społeczno-kulturowemu kontekstowi ideologii, wokół których zbudowana jest fabuła ich dzieła.

Źródłem poddanym analizie jest tekst drugiego polskiego wydania powieści graficznej *V jak Vendetta* Alana Moore'a i Davida Lloyd'a, który ukazał się nakładem wydawnictwa Egmont Polska w 2014 roku. Pierwsze polskie wydanie tego tekstu, które

zostało opublikowane w dwóch tomach w 2003 roku, obejmowało zmiany w tłumaczeniu, które mogłyby wpłynąć na znaczenia intertekstualnych odniesień przywołanych w pierwotnym tekście. Polskie wydania porównywane były także z wydaniem *V jak Vendetta* w języku angielskim w ramach ekskluzywnej edycji w powiększonym formacie (tzw. Absolute Edition).

Dzieło brytyjskich twórców doczekało się zaledwie jednego opracowania monograficznego zatytułowanego «*V for Vendetta*» as *Cultural Pastiche: A Critical Study of the Graphic Novel and Film*, jednak punktem wyjścia do rozważań jest dla Jamesa R. Kellera filmowa adaptacja *V jak Vendetta*, a nie jej komiksowy pierwowzór³. Studia nad treścią powieści graficznej Alana Moore'a i Davida Lloyd'a znaleźć można w licznych monografiach zbiorowych czy artykułach w czasopismach naukowych. W większości są to teksty pisane z perspektywy kulturoznawczej, w których tematyka politologiczna nie stanowi głównego przedmiotu badawczego. W tym kontekście przedstawiona jako osiągnięcie monografia jest pierwszym opracowaniem poświęconym powieści graficznej *V jak Vendetta* osadzonym w dyscyplinie nauk o polityce.

Monografia została podzielona na siedem rozdziałów. Przedmiotem dyskusji w rozdziale pierwszym są zagadnienia terminologiczne i definicyjne, stanowiące podstawę dla dalszych rozważań. Punktem wyjścia do analiz jest refleksja nad samym pojęciem ideologii oraz próba wypracowania takiego jej rozumienia, które wyklucza postrzeganie systemów idei w kategoriach pejoratywnych. Ukazane zostały także związki świata polityki i kultury popularnej, definiowanej przez pryzmat założeń brytyjskiej szkoły studiów kulturowych oraz postrzeganej jako wszechkultura, od której oddziaływania współczesny człowiek nie może się uwolnić. Kluczowym dla pracy było sformułowanie operacyjnej definicji powieści graficznej oraz jej relacji z komiksem pojmowanym zarówno jako medium, ale także jako język specyficzny język opowiadania odwołujący się do unikalnych sposobów narracyjnych wykorzystujących jego dwutworzywość.

Rozdział drugi poświęcony jest umiejscowieniu badań nad komiksem w ramach dyscypliny nauk o polityce. Jest to o tyle istotne, że komiksy i powieści graficzne stają się coraz częściej przedmiotem politologicznych analiz, stanowiąc cenne źródło wiedzy o kondycji portretowanych w nich społeczeństw. Przedmiotem rozważań w tym rozdziale są obok kwestii metodologicznych, także wybrane problemy społeczne i polityczne

---

³ James R. Keller, «*V for Vendetta*» as *Cultural Pastiche: A Critical Study of the Graphic Novel and Film*, McFarland & Co., Inc. Publishers, London-Jefferson, NC 2008.

prezentowane w komiksowych narracjach. Ponadto ukazano specyfikę brytyjskiego komiksu, która stanowiła kontekst dla publikacji powieści graficznej *V jak Vendetta*, w tym zwłaszcza zjawisko tzw. brytyjskiej inwazji (*British Invasion*) jako czynnika istotnych przemian w komiksowym medium.

Rozdział trzeci poświęcony jest samej powieści graficznej *V jak Vendetta*, jej autorom, genezie, charakterowi, treści, oddziaływaniu oraz jej filmowej adaptacji. Podejście autorów do procesu twórczego oraz wyznawane przez nich wartości czy ideologie, miały istotny wpływ na kształt analizowanego tekstu, dlatego koniecznym jest przyjrzenie się artystycznej drodze Alana Moore'a i Davida Lloyd'a. W tym kontekście istotny jest zwłaszcza sprzeciw scenarzysty wobec praktyk stosowanych przez korporacyjne wydawnictwa, dotyczących komiksowych twórców.

Kolejne cztery rozdziały książki poświęcone są analizie ideologicznej powieści graficznej *V jak Vendetta*. Przedmiotem rozdziału czwartego jest dystopijna wizja faszystowskiej Brytanii, a także stosowane przez reżim partii Norsefire metody utrzymania posłuchu wśród obywateli. Założenia klasycznych ideologii faszystowskich stanowią kontekst dla analizy wizji faszyzmu przedstawionych w traktacie Moore'a i Lloyd'a. Szczególna uwaga zwrócona jest na metody dominacji stosowane przez totalitarną władzę, zarówno te wymagające odwołania się do przemocy politycznej (terror ze strony państwa), jak i bardziej subtelne (dominacja w sferze symboli, inwigilacja). Istotnym elementem komiksowej faszystowskiej władzy jest wykorzystanie nowoczesnych technologii, które czynią rządy efektywniejszymi, bardziej racjonalnymi, a jednocześnie bezdusznymi. Władza oparta na faszystowskich ideałach prezentowana jest jako emanacja rządów totalitarnych.

Marzenie totalitarnej władzy o stworzeniu jednostki, która skrojona będzie wedle wzorca obowiązującego w faszystowskim społeczeństwie, stanowi główny temat rozważań w rozdziale piątym monografii. Wizję plastyczności natury ludzkiej obecnej w tradycji myślenia utopijnego/dystopijnego obrazują w powieści graficznej *V jak Vendetta* eksperymenty medyczne, którym poddany jej jest protagonista (V). Niczym przywoływane przez autorów powieści graficznej monstrum Frankenstein'a, V ma stać się Nowym Adamem, jednak, wbrew intencjom stwórców, podobnie jak stwór z powieści Mary Shelley, obraca się on przeciw osobom odpowiedzialnym za jego narodziny, zagrażając ich egzystencji. Wyzwolenie spod wpływu faszystowskiej władzy

zainicjowane działaniami V staje się też udziałem jego uczennicy Evey oraz ścigającego go policjanta Erica Fincha.

Rozdział szósty monografii poświęcony jest problemowi oporu wobec władzy, dostępnym metodom wyrażania sprzeciwu oraz kwestiom ideologicznym i etycznym związanym z odwołaniem się do przemocy politycznej. Prawo do oporu wobec władzy, zwłaszcza tej niesprawiedliwej, jest istotnym elementem intelektualnej tradycji Europy. Demokratyczne społeczeństwa stworzyły procedury zmierzające do ochrony ich przed zakusami rządzących. W państwach totalitarnych wszelki sprzeciw wobec władz jest bezlitośnie tłumiony. Zaprezentowane przez autorów *V jak Vendetta* metody oporu wobec władzy zbudowanej na faszystowskich ideałach są różnorodne: od działań na rzecz zachowania kulturowego dziedzictwa dawnego świata (jak zbiory dzieł sztuki Galerii Cieni czy telewizyjne orędzie) po odwołanie się do przemocy politycznej, którą można postrzegać jako akty terrorystyczne lub przejaw tyranobójstwa. Kluczowa dla weryfikacji tezy monografii jest, odwołująca się do tekstów Virginii Held, Igora Primoracza oraz Saula Similansky'ego, analiza etycznych aspektów terroryzmu jako metody dokonania zmiany politycznej. Ponadto, powieść graficzna *V jak Vendetta* dostarczyła działającym w dwudziestym pierwszym aktywistom społecznym i politycznym uniwersalnego symbolu oddolnego oporu, jakim jest maska Guya Fawkesa, noszona przez jej protagonistę, stwarzająca możliwość wypełnienia jej pożądaną przez buntowników treścią ideologiczną.

Ostatni rozdział monografii poświęcony jest, zaledwie naszkicowanej przez autorów *V jak Vendetta*, wizji anarchistycznej utopii. Odwołując się do założeń ideologii anarchizmu, pokazano wizję społeczeństwa opartego na dobrowolnym przestrzeganiu zasad przez jego członków, do realizacji której dąży protagonista powieści. Utożsamienie anarchizmu z chaosem i bezładem, jest zdaniem Moore i Lloyd'a, niewłaściwe, gdyż anarchiści pragną porządku, który opiera się na wolnej woli jednostek, a nie politycznym przymusie. Równie ważnym aspektem, co kształt idealnego społeczeństwa, jest sposób jego ukonstytuowania. Można je powołać w drodze rewolucji lub edukacji, pamiętając jednak o ograniczeniach, jakie niosą ze sobą te metody. Autorzy powieści graficznej są sceptyczni wobec efektywności rewolucji jako drogi do anarchistycznego ładu. Chaos, który ona wywołuje, zestawiony z obrazami wyzwolonych spod totalitarnego reżimu jednostek, pozwala wątpić czy będą one w

stanie samodzielnie zbudować ład, w którym nie będą podlegać żadnej władzy zwierzchniej.

Prezentacja uzyskanych wyników:

Przeprowadzona analiza ideologiczna powieści graficznej *V jak Vendetta* Alana Moore'a i Davida Lloyd'a pozwala na pozytywną weryfikację postawionej tezy. Umożliwiła ona przyjrzenie się ideologii faszystowskiej oraz funkcjonowaniu państwa zbudowanego na jej fundamentach. Dystopijna wizja faszystowskiego społeczeństwa, którego podstawą jest terror, inwigilacja, brak poszanowania dla podstawowych praw jednostek plastycznie ukazuje zepsucie i degenerację władzy autorytarnej czy totalitarnej. Autorzy powieści graficznej wskazali także na źródła akceptacji dla tego rodzaju systemów idei, uznając za jeden z najważniejszych potrzebę zapewnienia bezpieczeństwa w sytuacjach kryzysowych. Innym zagrożeniem związanym z akceptacją faszystowskich ideałów jako podstawy dla mechanizmów władzy totalitarnej jest próba dostosowania zachowań jednostek do obowiązującego wzorca bez możliwości wyrażenia sprzeciwu wobec niesprawiedliwości ze strony reżimu.

W przypadku reżimów politycznych łamiących podstawowe prawa jednostek, a także blokujących przeprowadzenie zmiany przy pomocy pokojowych procesów politycznych, możliwe jest, jak sugerują Alan Moore i David Lloyd, zastosowanie radykalnych metod sprzeciwu. Stosowane przez protagonistę powieści graficznej *V jak Vendetta* metody oporu wobec reżimu partii Norsefire noszą zarówno znamiona tyranobójstwa, jak i terroryzmu. W jego działaniach nie brak także metod bardziej subtelnych, jak wystąpienia telewizyjne, ochrona dorobku kulturalnego czy przejęcie kontroli nad systemem komputerowym partii rządzącej. Metody oporu powinny być dobierane wedle ich przewidywanej skuteczności, a ich celem powinno być sprowokowanie upadku reżimu, a nie generowanie zagrożenia dla obywateli państwa. Ważnym jest dokładne zaplanowanie kolejnych działań mających prowadzić do ustanowienia pożądanego rzeczywistości społecznej, jaką według Moore'a i Lloyd'a jest anarchistyczna utopia.

Analizując działania protagonisty powieści graficznej *V jak Vendetta* w świetle koncepcji etycznych dotyczących usprawiedliwionego terroryzmu (Virginia Held, Saul Similansky, Igor Primoratz), można dojść do wniosku, że stanowią one przypadek tego rodzaju działań. Ich celem nie są niewinne jednostki, a przedstawiciele politycznych elit,

którzy doprowadzili do ich zniewolenia i nie są gotowi na zmianę swojej polityki. Ukierunkowanie ataków jedynie na przedstawicieli reżimu politycznego zbliża działania V do tyranobójstwa stanowiącego formę usuwania rządzących sprzeniewierzających się interesom i wartościom wspólnoty politycznej. Celem działań V jest także uniknięcie naruszeń praw ludności, które w faszystowskiej dystopii są ustawicznie gwałcone, czego przejawem są choćby nieustanny nadzór ze strony państwa czy arbitralność policji politycznej w zakresie wymierzania sprawiedliwości. Podsumowując, działania bohatera powieści graficznej dążące do obalenia władzy i stworzenia podwalin nowego społeczeństwa, zdają się spełniać kryteria określone przez etyków dopuszczające w rzadkich i szczególnych przypadkach, radykalne formy zmiany politycznego *status quo*.

Autorzy powieści graficznej *V jak Vendetta* wskazują także na potencjalne konsekwencje rewolucyjnej zmiany politycznej. Zgodnie z konwencją dystopii krytycznej ukazują oni jedynie perspektywy rozwoju dostępne brytyjskiemu społeczeństwu, nie przesądzając o dokonanym ostatecznie wyborze. Sami zdają się nie wierzyć w sukces anarchistycznej utopii wprowadzanej przy pomocy przemocy politycznej. Wskazują na edukację jako bardziej realistyczny model przekształcenia społeczeństwa w kierunku wspólnoty anarchistycznej, zauważając przy tym, że będzie się ona odbywała na uboczu zastanego ładu, którego podstawy podważa.

Powieść graficzna *V jak Vendetta* może być interpretowana jako pochwała politycznego nieposłuszeństwa czy szerzej zachęta do nieustannej krytyki zastanej rzeczywistości. Wolność jednostki może bowiem zagwarantować jedynie pełne sceptycyzmu podejście do intencji władz politycznych. Szczególnie niebezpieczne są dążenia do ograniczania bezpieczeństwa ekonomicznego obywateli oraz gotowość władz do ograniczenia wolności w imię zapewnienia im bezpieczeństwa. Powieść graficzna *V jak Vendetta* powstała w latach osiemdziesiątych dwudziestego wieku, stanowiąc ekstrapolację lęków związanych z neoliberalną i wymierzoną w mniejszości polityką rządu Margaret Thatcher, na co nakładały się obawy wywołane możliwą konfrontacją, zwłaszcza nuklearną, dwóch wrogich bloków politycznych. Współczesna recepcja tego dzieła w dobie neoliberalnego turbokapitalizmu w połączeniu z lękami wzbudzonymi przez wojnę z terroryzmem, w imię której dokonuje się redukcji sfery wolności indywidualnej, wzbudza podobne obawy, co do kierunku ewolucji społeczeństw Zachodu. Wszelkie nadzwyczajne działania władz, których uzasadnieniem

mogą być wewnętrzne lub zewnętrzne zagrożenia, prowadzić mogą do zmniejszenia społecznego krytycyzmu wobec narzucanych ograniczeń. Jest to tym groźniejsze, że w momentach kryzysów, jak wskazują Moore i Lloyd, ludzie mają tendencję do pokładania zaufania w autorytetach, zamiast podejmować trud samodzielnego myślenia i działania.

Pogłębiona analiza a nawet zwykła lektura powieści graficznej *V jak Vendetta* może pobudzić do refleksji nad kondycją współczesnych społeczeństw, stać się przyczynkiem dla krytycznego spojrzenia na dominujące wartości. Kultura popularna jest bowiem często nośnikiem treści subwersywnych wobec hegemonicznej narracji. Stanowiąc bodziec dla kwestionowania zastanego porządku, teksty kultury popularnej, na co wskazuje przypadek powieści graficznej *V jak Vendetta*, a zwłaszcza jej filmowej adaptacji, mogą wpływać na postawy polityczne jednostek.

Powieść graficzna *V jak Vendetta* jest tekstem zapraszającym do wielokrotnej lektury, a co za tym idzie, do ponownych prób odczytania jej zawartości, czy to na gruncie nauk o polityce, czy dyscyplin im pokrewnych. Można analizować ją i interpretować z perspektywy *celebrity studies*, postrzegać jako eksperyment myślowy z zakresu filozofii politycznej, czy odczytywać ją w jako dokument epoki, w której powstała, odwołując się do założeń nowego historycyzmu. Niezależnie od perspektywy otwartość dzieła Alana Moore'a i Davida Lloyd'a, a także uniwersalność jego tematyki, sprawiają, że ich traktat polityczny sformułowany w języku komiksowego medium poddawał się będzie coraz nowszymi interpretacjom.

Monografia prezentowana jako osiągnięcie naukowe eksploruje problematykę ideologii politycznych, stanowiących integralną część dyscypliny nauk o polityce, zakładając, że tekst kultury popularnej, jakim jest powieść graficzna *V jak Vendetta*, jest pełnoprawnym traktatem z zakresu idei politycznych wyrażonym w języku medium komiksowego, które od lat osiemdziesiątych dwudziestego wieku przestało być postrzegane jako element pejoratywnie rozumianej kultury masowej. Kultura popularna, rozumiana jest jako wszechkultura, której przekazy dla wielu stanowią istotne, czasem jedyne, źródło wiedzy o świecie i zachodzącym w nich procesach. Tym samym warto odnotować konieczność włączania jej tekstów do badań nad polityką. Teksty kultury popularnej stanowiąc mogą cenne źródło wiedzy o społecznych obawach, lękach, a także pragnieniach i dążeniach. Mogą także w swoim języku wyrażać ideologiczne manifesty, które kształtować będą postawy odbiorców. W tym sensie

prezentowana monografia stanowi przykład jednego z możliwych podejść, a zarazem próbę wzbogacenia nauk o polityce o nową perspektywę badawczą.

Podsumowując, wskazana jako osiągnięcie naukowe monografia stwarza pole do dalszych badań nad tekstami kultury popularnej z perspektywy nauk o polityce, a w szczególności do poszukiwania w popkulturze treści ideologicznych wyrażanych wprost czy pośrednio. Kultura popularna stanowi element społeczno-politycznych dyskursów współczesności, które warto analizować z wykorzystaniem strategii badawczych i metodologii charakterystycznych dla nauk o polityce, ze szczególnym uwzględnieniem podejść jakościowych umożliwiających identyfikowanie głębiej ukrytych treści.

Zamieszczone w monografii wyniki badań mogą być przydatne podczas zajęć dydaktycznych poświęconych ideologiom politycznym, a także w ramach przedmiotów poświęconych relacjom kultury popularnej i polityki. Podczas prowadzonych przez siebie zajęć na Uniwersytecie Warszawskim (*British Politics in Comics and Graphic Novels, Society and Politics in Popular Culture* czy *Konwersatoriów językowych*) oraz na uczelniach zagranicznych (*Problems of Political Disobedience in Popular Culture* czy *Politics, International Relations and Popular Culture*). Prezentowałem i poddawałem dyskusji ustalenia, które zostały zaprezentowane w omawianej monografii, co spotykało się dużym zainteresowaniem ze strony studentów i stawało się przyczynkiem do pogłębionej refleksji o społecznych i politycznych problemach współczesności.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Mój dorobek naukowo-badawczy po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce składa się z 30 publikacji, w tym:

- trzech monografi (przy czym jedna z nich to zmieniona i uaktualniona rozprawa doktorska, a druga to publikacja wymieniona jako osiągnięcie naukowe),
- siedmiu artykułów naukowych w czasopiśmie (z czego dwa napisane w języku angielskim),
- piętnastu rozdziałów w pracach zbiorowych (z czego trzy zostały napisane w języku angielskim, jeden ukazał się w dwóch wersjach językowych, a jeden tekst powstał we współautorstwie),
- współredakcji jednej monografii (wraz z trójką współredaktorów),

- dwóch recenzji naukowych,
- jednego sprawozdania z konferencji (sporządzonego we współautorstwie),
- jednego wpisu na blogu naukowym (blog prowadzony w ramach międzynarodowego projektu naukowego Jean Monnet Network *MoreEU – More Europe to Overcome the Crisis*).

Wyniki swoich badań przedstawiłem na dziewiętnastu konferencjach międzynarodowych oraz ogólnopolskich. Ponadto w pracy zawodowej kładłem duży nacisk na popularyzację wyników badań, zarówno wśród studentów i uczniów szkół średnich, jak i w mediach (szczegółowy wykaz dorobku w zakresie popularyzacji nauki znajduje się w punkcie 3.I *Wykazu dorobku habilitacyjnego*).

Większość publikacji wchodzących w skład mojego dorobku naukowo-badawczego zawiera się w trzech głównych obszarach prowadzonych przeze mnie badań:

- polityka i kultura popularna (problematyka społeczno-polityczna oraz ideologie polityczne w tekstach kultury popularnej)
- myśl polityczna i aksjologiczny wymiar polityki (tradycja brytyjska i amerykańska, faszyzm, anarchizm oraz idee polityczne kontrkultury lat sześćdziesiątych)
- polityka brytyjska (zagadnienia dewolucji oraz kulturowe i społeczno-polityczne uwarunkowania i konsekwencje brexitu)

Wskazane wcześniej osiągnięcie naukowe wywodzi się z pierwszego z wymienionych powyżej pól badawczych. Wszystkie publikacje wchodzące w skład dorobku naukowego, także te wyymykające się wskazanym powyżej obszarom naukowym zostały wymienione w punkcie II. B i C *Wykazu dorobku habilitacyjnego*.

I. Polityka i kultura popularna

W ramach tego obszaru badawczego opublikowałem teksty, które poświęcone są wybranym problemom społecznym i politycznym prezentowanym w tekstach kultury popularnej dwóch powiązanych ze sobą obszarów kulturowych: brytyjskiego i amerykańskiego. Ponadto starałem się także wskazać na potencjał medium komiksowego jako nośnika treści politycznych, przyglądając się sposobom prezentacji treści ideologicznych lub propagandowych w opowieściach obrazkowych. Trzy teksty poświęcone były problemom społecznym i politycznym Szkocji prezentowanym w

tekstach kultury popularnej. Istotnym elementem badań prowadzonych w tym obszarze są także prace poświęcone powieści graficznej *V jak Vendetta* Alana Moore'a i Davida Lloyd'a, której analiza stała się przedmiotem głównego osiągnięcia naukowego, a także filmowej adaptacji dzieła brytyjskich twórców.

W tekstach *Political Monologue vs Political Dialogue in Graphic Novels* („Przegląd Europejski” 2016, nr 4, s. 76-87) oraz *Co narracja postapokaliptyczna może powiedzieć o społeczeństwie? O refleksji polityczno-filozoficznej w fantastyce na przykładzie powieści graficznej «V jak Vendetta»* (w: *Narracje fantastyczne*, red. Ksenia Olkusz, Krzysztof M. Maj, Ośrodek Badawczy Facta Ficta, Kraków 2017, s. 439-456) starano się ukazać znacznie komiksu oraz powieści graficznej jako medium stanowiącego pasmo transmisyjne dla społecznych i politycznych przekazów. W pierwszym z nich przedmiotem analizy były komiksowe teksty stworzone z myślą o odgórnym propagowaniu określonych postaw społecznych czy politycznych, zestawione z przykładami opowieści obrazkowych zachęcających – przeciwnie – do wejścia w polityczny dialog, intelektualnej kontestacji dominujących przekazów, które zostają poddane w nich albo dzięki nim krytycznej refleksji. Z kolei w przypadku rozdziału poświęconego powieści graficznej *V jak Vendetta* pokazywano, w jaki sposób konwencja fantastyki postapokaliptycznej i ewokowane przez nią lęki wpłynęły na ocenę społecznej rzeczywistości lat osiemdziesiątych dwudziestego wieku zaprezentowaną w dziele Moore'a i Lloyd'a. Wskazano w nim także metody prezentacji treści politycznych oraz artystyczne środki, z których twórcy *V jak Vendetta* korzystali, aby poddać refleksji polityczno-filozoficznej rzeczywistość thatcherowskiej Wielkiej Brytanii, prezentując zarazem alternatywną wizję pożądanego społeczeństwa.

W rozdziale *Soft Power jako narzędzie geopolityki. Znaczenie kultury popularnej* (w: *Polityka zagraniczna państw Europy Środkowej i Wschodniej na przełomie XX i XXI wieku. Ujęcie geopolityczne*, red. Józef Tymanowski, Wydawnictwo Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 59-69) oraz artykule, *Brytyjski komiks polityczny. Zarys problematyki* („Przegląd Europejski” 2013, nr 4, s. 108-119) naszkicowano pola badawcze do dalszej eksploracji w obrębie opisywanego obszaru badawczo-naukowego. W przypadku *soft power* mogą obejmować analizę tekstów zwiększających kulturową atrakcyjność poszczególnych państw i możliwość ich zewnętrznego oddziaływania przy pomocy tekstów kultury popularnej. Z

kolei artykuł poświęcony brytyjskiemu komiksowi politycznemu stanowił wstęp do badań nad obecną w nim problematyką społeczno-polityczną, która znalazła wyraz w prezentowanym w punkcie 4. osiągnięciu naukowym. Uzupełnieniem refleksji ogólnej poświęconej brytyjskiej kulturze był dedykowany jej rozdział w monografii *System polityczny Zjednoczonego Królestwa* (red. Przemysław Biskup, Małgorzata Kaczorowska, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2012, s. 109-129).

Ważnym elementem opisywanego obszaru badawczego są teksty poświęcone powieści graficznej *V jak Vendetta*, z których część znalazła kontynuację w przedstawionym w poprzednim punkcie autoreferatu osiągnięciu naukowym. W artykule *Nowy człowiek, zamaskowany niszczyciel. Wizja zagłady dystopijnego państwa w powieści graficznej «V jak Vendetta» Alana Moore'a i Davida Lloyd'a* („Creatio Fantastica” 2015, No. 3, s. 26-41) poddano analizie ideę stworzenia nowego człowieka skrojonego pod wymagania faszystowskiej ideologii oraz konsekwencje, jakie niesie dla takiego reżimu niepowodzenie tego rodzaju eksperymentu. Z kolei celem tekstu *Dobry wieczór, Londynie... Społeczno-polityczna rewolucja w komiksowych kadrach na przykładzie powieści graficznej „V jak Vendetta” Alana Moore'a i Davida Lloyd'a* (w: *80's Again!: Monografia poświęcona latom 80. XX wieku*, red. Aneta Jabłońska, Mariusz Koryciński, Klub Filmowy im. Jolanty Słobodzian, Warszawa 2017, s. 57-71) była analiza rewolucyjnego przekazu powieści graficznej *V jak Vendetta* w kontekście przemian komiksowego medium, jakie dokonały się za sprawą pracujących w Stanach Zjednoczonych brytyjskich scenarzystów i rysowników. Wprowadzili oni do świata komiksu głównego nurtu treści adresowane do dorosłych odbiorców, w tym tematykę polityczną subwersywną wobec dominujących wzorców obecnych w komiksach korporacyjnych wydawnictw.

Najważniejszą publikacją w ramach tego obszaru badawczego jest monografia *Kto ma się bać? Władza polityczna i sprzeciw wobec niej w filmie «V jak Vendetta»* (Wydawnictwo Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013). poświęcona filmowej adaptacji powieści graficznej Alana Moore'a i Davida Lloyd'a. Powstała ona w ramach kierowanego przeze mnie projektu badawczego *Strach, Nieposłuszeństwo, Przemoc. Władza Polityczna i sprzeciw wobec niej w dystopii «V For Vendetta» Alana Moore'a*. Wyreżyserowany przez Jamesa McTeigue'a film, który miał premierę w 2006 roku, został potraktowany jako dzieło

oddzielne od komiksowego pierwowzoru ze względu na zmienioną ideologiczną wymowę tego dzieła oraz osadzenie filmowego tekstu w dyskursach politycznych Stanów Zjednoczonych prowadzących wojnę z terroryzmem.

Filmowa adaptacja powieści graficznej *V jak Vendetta* została poddana analizie z perspektywy nowego historycyzmu (*new historicism*), który zakłada konieczność oceny tekstów kultury w kontekście czasów ich powstania. Analizując treści z tej perspektywy, można odkryć społeczne lęki i niepokoje charakterystyczne dla czasów formowania się danego tekstu. W przypadku filmowej adaptacji powieści graficznej *V jak Vendetta*, opisane w oryginalnym tekście wydarzenia zostały możliwie wiernie przeniesione na ekran, jednak kulturowe otoczenie, w którym film powstał, oraz zastosowana w nim ikonografia sugerują odczytywanie go w amerykańskim kontekście pierwszej dekady dwudziestego pierwszego wieku. Opracowana w latach osiemdziesiątych dwudziestego wieku fabuła została zaadaptowana w celu ukazania amerykańskich nastrojów towarzyszących wojnie z terroryzmem, związanych z ograniczeniami wolności wprowadzonymi w imię zwiększenia bezpieczeństwa obywateli, rosnącą inwigilacją ze strony rządu czy traktowaniem podejrzanych o terroryzm w sposób niezgodny z wartościami demokratycznego państwa. Obawa przed zagrożeniem, jak sugerowali filmowi twórcy, może zwiększyć akceptację jednostek dla rozwiązań politycznych o autorytarnym, a nawet totalitarnym charakterze. Ponadto filmowa adaptacja ukazywała obawy związane z rzetelnością podawanych do publicznej wiadomości wyjaśnień dotyczących przyczyn i sposobu przeprowadzenia zamachów z 11 września 2001 roku, czego wyrazem było pojawienie się licznych teorii spiskowych wskazujących urzędujących amerykańskich polityków jako odpowiedzialnych za tragedię. Wreszcie, filmowa adaptacja przyczyniła się do popularyzacji maski Guya Fawkesa jako globalnego symbolu oddolnego oporu wobec władzy.

Osobną grupą tekstów mieszczących się w opisywanym obszarze naukowo-badawczym są te poświęcone popkulturowej wizji szkockiej historii, polityki, a przede wszystkim tożsamości. Pierwszy z nich *Scotsmen versus Englishmen: Ancient Antagonisms as Depicted in a Comic Book* (w: *Facets of Scottish Identity*, red. Aniela Korzeniowska, Izabela Szymańska, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2013, s. 145-152) stanowi analizę satyrycznego komiksu *Fantastyczna podróż*, którego autorzy przedstawili ujęty w formie stereotypowych klisz i uproszczonych wyobrażeń obraz

angielsko-szkockich relacji opartych na wzajemnej fascynacji oraz nieufności. Analiza treści zawartych w komiksie krótszych opowieści obrazkowych, zestawiona ze stereotypowym postrzeganiem narodowego charakteru Szkotów i Anglików, pozwala lepiej zrozumieć naturę związku tych narodów i trudności, jakie się w ich relacjach pojawiają. Z kolei w tekście *Heavy History – Difficult History: Scottish National Myths and History Interpreted by a German Heavy Metal Band* (w: *Imaging Scottishness: European and Domestic Representations*, red. Aniela Korzeniowska, Izabela Szymańska, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2017, s. 217-231) analizowano treść piosenek niemieckiego zespołu heavymetalowego Grave Digger zamieszczonych na ich dwóch albumach poświęconych szkockiej historii i kulturze. Wyłania się z nich stereotypowy obraz postrzegania szkockiej historii oraz kultury oparty na wizji nieustannych walk o niepodległość z angielskim sąsiadem, uwielbieniu wolności, tradycji oraz przekonaniu o wartości własnej kultury. Zaprezentowana na płytach Grave Digger treść utrwała powierzchowną wizję szkockiej tożsamości, której twarzą staje się filmowy wizerunek Williama Wallace'a, a nie wartości głęboko osadzone w kulturze i duchowości Szkocji.

W tekście *SuperScots: Superheroes and Scottish Identity* (w: *Scottish Culture: Dialogue and Self-Expression*, red. Aniela Korzeniowska, Izabela Szymańska, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 2016, s. 380-388) przedmiotem analizy była geneza szkockiego superbohatera narodowego Saltire'a, którego pojawienie się zbiegło się w czasie z debatą wokół referendum niepodległościowego z 18 września 2014 roku. Narodowi superbohaterowie (*nationalistic superheroes*) mają uosabiać wartości narodów, które reprezentują. Najbardziej znaną postacią tego typu jest Kapitan Ameryka (*Captain America*), którego śmierć ukazana w komiksowych kadrach spowodowała niemal globalną dyskusję o kondycji Stanów Zjednoczonych doby wojny z terroryzmem. W tekście poddano analizie treść pierwszego, składającego się z dwóch historii, tomu opowieści o Saltirze, w których ukazane są narodziny i pierwsze zmagania z wrogami ludów zamieszkujących szkockie ziemie w czasach starożytnych (choć autorzy komiksu nazywają ich ahistorycznie Szkotami). Zwrócono szczególną uwagę na symboliczne narodziny (*origin story*) Saltire'a, który uosabia szkockie przywiązanie do tradycji, mitów oraz wartości takich jak wolność, prawo do samostanowienia, a także znacznie rodziny jako części społeczeństwa. Analizowano także dyskusję odnośnie znaczenia publikacji komiksu przed szkockim referendum niepodległościowym, co

mogło być odczytywane jako próba wzmocnienia szkockiej tożsamości narodowej przy wykorzystaniu tekstu kultury popularnej.

Wybrane problemy społeczno-polityczne zostały zaprezentowane w rozdziałach *Siedem małych słów. Obraz wojny wietnamskiej w powieści graficznej «Kaznodzieja» Gartha Ennisa i Steve'a Dillona* (w: *50 twarzy popkultury*, red. Ksenia Olkusz, Ośrodek Badawczy Facta Ficta, Kraków 2017, s. 623-640) oraz *Opowieści z cenzorskiej krypty. Komiksowa panika lat pięćdziesiątych dwudziestego wieku na przykładzie «Tales from the Crypt»* (w: *Groza i postgroza*, red. Ksenia Olkusz, Ośrodek Badawczy Facta Ficta, Kraków 2018, s. 237-252). W pierwszym z nich poddano analizie treści fragmenty powieści graficznej *Kaznodzieja* poświęcone wojnie w Wietnamie, próbując zrekonstruować ukazany w niej obraz tego konfliktu zbrojnego oraz jego wpływ na biorących w nim udział żołnierzy. Realistyczny, choć osadzony w popkulturowych kliszach, obraz wojny wietnamskiej ukazywał psychologiczne konsekwencje tego konfliktu, rosnący brak zaufania wobec polityki amerykańskiego rządu wśród żołnierzy oraz wagę przyjaźni, która pozwala przetrwać w wojennym piekle. Z kolei w rozdziale poświęconym komiksowemu magazynowi „Tales from the Crypt” przedmiotem analizy była wywołana przez komiksy kryminalne i grozy moralna panika, która rozprzestrzeniła się w Stanach Zjednoczonych, a także w Europie, w latach pięćdziesiątych dwudziestego wieku. Działania aktywistów obawiających się negatywnego wpływu takich komiksów na młodzież doprowadziły do wprowadzenia przez wydawców autocenzury, która wpłynęła na infantyлизację prezentowanej w opowieściach obrazkowych tematyki. Moralna panika lat pięćdziesiątych dwudziestego wieku była także wyrazem konfliktu pokoleń i braku zrozumienia przez dorosłych odbiorców artystycznej konwencji publikowanych w „Tales from the Crypt” opowieści, co znalazło ujście w konkretnych politycznych działaniach ograniczających wolność twórczości.

Tekstami, które bezpośrednio łączą różne obszary naukowo-badawcze składające się na mój dorobek naukowy są: artykuł *The Dark Side of Walden* („The Americanist. Warsaw Journal for the Study of United States” 2007/2008, Vol. XXIV: *American Popular Culture as Import and Export*, s. 117-132) oraz rozdział *Pudel, mąż agentki i niedoszły zbawca Brytanii. Obraz Tony'ego Blaira w wybranych tekstach kultury popularnej* (w: *Era Blaira i Browna. Wybrane problemy polityczne rządów Partii Pracy w Zjednoczonym Królestwie 1997-2010*, red. Franciszek Gołembski, Przemysław Biskup, Małgorzata

Kaczorowska, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2010, s. 67-79). Artykuł *The Dark Side of Walden* poświęcony jest analizie związków pomiędzy dziełem Henry Davida Thoreau *Walden, czyli życie w lesie*, a zawartością liryczną i muzyczną albumu *The Dark Side of the Moon* zespołu Pink Floyd. Punktem stycznym obu tekstów jest postrzeganie kondycji jednostki uwikłanej w kapitalistyczny model gospodarowania prowadzący do zaniku wewnętrznej autonomii. Tekst ten łączy w sobie badania nad myślą polityczną oraz kulturą popularną. Z kolei w rozdziale poświęconym premierowi Tony'emu Blairowi pokazano ocenę jego politycznej działalności zaprezentowaną z perspektywy twórców kultury popularnej. Jakościowej analizie treści poddane zostały: powieść Roberta Harrisa *Ghostwriter*, teledysk George'a Michaela do piosenki *Shoot the Dog* oraz film *To właśnie miłość*. Wyłania się z nich krytyczna wizja działań Tony'ego Blaira, zwłaszcza w kontekście poparcia przez niego amerykańskiej wojny w Iraku, a także postulatywnie wizja brytyjskiego premiera, który powinien być zdolny do uniezależnienia się od wpływu Stanów Zjednoczonych.

Wyniki badań nad polityką i kulturą popularną stanowią podstawę większości wygłoszonych przez mnie wystąpień na międzynarodowych lub ogólnokrajowych konferencjach naukowych (ich lista znajduje się w punkcie 2.I *Wykazu dorobku habilitacyjnego*). Ponadto, badania w tym obszarze stały się osnową zajęć prowadzonych na Uniwersytecie Warszawskim (*British Politics in Comics and Graphic Novels, Society and Politics in Popular Culture, Comic Books in American Culture, Społeczeństwo i polityka w kulturze popularnej czy Konwersatoriów językowych*) oraz uczelniach zagranicznych (*Problems of Political Disobedience in Popular Culture czy Politics, International Relations and Popular Culture*). Wyniki badań nad polityką i kulturą inspirują także działania w zakresie popularyzacji nauki, czego przykładem są przeprowadzone przeze mnie warsztaty *Społeczeństwo i polityka w kulturze popularnej* dla uczniów klasy dziennikarskiej liceum im. Jacka Kuronia w Warszawie (pełnia lista osiągnięć dydaktycznych i popularyzatorskich związanych z tym obszarem znajduje się w punkcie 3.I *Wykazu dorobku habilitacyjnego*).

II. Myśl polityczna i aksjologiczny wymiar polityki

Drugi z wymienionych obszarów naukowo-badawczych poświęcony jest myśli politycznej, ideologiom oraz zagadnieniom związanym ze sferą aksjologiczną polityki. Refleksja na ideami politycznymi stanowi kontynuację badań nad amerykańską myślą

polityczną rozpoczętych jeszcze podczas studiów doktoranckich. Z kolei badania dotyczące aksjologicznego wymiaru polityki prowadzone były w ramach grantu badawczego *Kryzysy w procesie integracji europejskiej i sposoby ich przewycięzania* realizowanego pod kierownictwem prof. dra hab. Konstantego Adama Wojtaszczyka.

Badania nad ideami politycznymi znalazły wyraz w monografii *Wolność i samotność. Myśl społeczno-polityczna amerykańskiego transcendentalizmu*, (Wydawnictwo Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011) powstałej na bazie uaktualnionego tekstu rozprawy doktorskiej. Przedstawiono w niej kluczowe aspekty myśli politycznej ruchu, który stanowi istotny element amerykańskiej tradycji intelektualnej. Do głównych idei głoszonych przez amerykańskich transcendentalistów zaliczyć można: przekonanie o zdolności jednostki do samodoskonalenia, konieczność polegania na sobie rozumianą jako zdolność do przyjmowania odpowiedzialności za podejmowane decyzje oraz gotowość sprzeciwu wobec niesprawiedliwych działań władzy politycznej. Pojawiające się w myśli głównych teoretyków nowoangielskiego transcendentalizmu Ralphi Waldo Emersona i Henry Davida Thoreau wątki oporu wobec władzy stanowiły inspirację do podjęcia badań nad tym zagadnieniem, co znalazło swój wyraz także w tekście opisywanego wcześniej osiągnięcia naukowego. Wybrany aspekt myśli politycznej amerykańskich transcendentalistów poświęciłem także artykuły opublikowane w czasopiśmie „Civitas Hominibus. Rocznik filozoficzno-polityczny” oraz „Homo Politicus. Rocznik politologiczny” (dane artykułów znajdują się punkcie II. B *Wykazu dorobku habilitacyjnego*).

W artykule *Kto jedzie na gapę? Napięcie aksjologiczne pomiędzy solidaryzmem a neoliberalizmem w Unii Europejskiej doby kryzysu* („Przegląd Europejski” 2015, nr 2, s. 58-69) oraz w rozdziale *Kryzys aksjologiczny w Unii Europejskiej* (w: *Kryzysy w procesie integracji europejskiej i sposoby ich przewycięzania*, red. Konstanty Adam Wojtaszczyk, Jadwiga Nadolska, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2015, s. 53-66) zebrano wyniki badań dotyczących aksjologicznego wymiaru kryzysów dotyczących integrującą się Europę. W pierwszym z tekstów wskazano na różnice między amerykańskim a europejskim snem, z których ten drugi, według Jeremiego Rifkina, stanowił atrakcyjną alternatywę wobec preferującego neoliberalny indywidualizm systemu wartości dominującego po drugiej stronie oceanu atlantyckiego. Jednak neoliberalne mechanizmy

przeniknęły także na grunt europejski, a optymalizacja kosztów oraz potrzeba uelastyczniania rynku pracy doprowadziły do narodzin nowej klasy społecznej – prekariatu – opisanej przez Guya Standinga. Sugerowanym ratunkiem dla europejskiego marzenia może okazać się dochód podstawowy redukujący niepewność będącą negatywnym efektem neoliberalnych mechanizmów.

Z kolei w rozdziale *Kryzys aksjologiczny w Unii Europejskiej* przyjrano się globalnie podłożom aksjologicznych kryzysów w Europie, które we współczesnym ponowoczesnym świecie wydają się mieć charakter immanentny, a nie są przejawem wyłącznie braku osiągnięcia bądź oddalania się od stanu pożądanego. W tekście poddano analizie uwarunkowania, istotę, przejawy, następstwa oraz możliwe sposoby przewycięzania kryzysu w sferze wartości. Przewycięzenie kryzysu aksjologicznego możliwe będzie dzięki zdefiniowaniu nienaruszalnego kodeksu wartości, na którym oparte będą działania zmierzające do niwelowania nierówności społecznych oraz stworzenie systemu, który stanowiłby platformę do pogodzenia różnorodnych stanowisk etycznych.

Badania nad myślą polityczną i aksjologicznym wymiarem polityki znajdowały odzwierciedlenie w zajęciach dydaktycznych prowadzonych od czasu podjęcia badań w tym zakresie. Inspirowały one zajęcia z zakresu historii myśli politycznej czy poświęcone ideom politycznym współczesnej Europy (wykaz przedmiotów z tego obszaru znajduje się w punkcie 3.I *Wykazu dorobku habilitacyjnego*). Z kolei problematyka aksjologiczna była przedmiotem dyskusji podczas *Konwersatoriów językowych*.

III. Polityka brytyjska

W obszarze badań nad polityką Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii moje zainteresowania skupiały się na dwóch kwestiach: procesach dewolucji oraz brexicie. Badania nad procesami dewolucyjnymi prowadziłem jako członek zespołu badawczego pod kierunkiem prof. dra hab. Franciszka Gołembskiego realizującego grant badawczy *Wpływ dewolucji na politykę europejską Zjednoczonego Królestwa – od rozwiązań imperialnych do postimperialnych* (inne projekty naukowe związane z polityką brytyjską, w których realizacji uczestniczyłem wymienione są w punkcie 2.G *Wykazu dorobku habilitacyjnego*).

W rozdziałach *Procesy dewolucyjne w Anglii oraz Relacje Zjednoczonego Królestwa ze Stanami Zjednoczonymi i Commonwealthem w perspektywie dewolucji i polityki europejskiej Wielkiej Brytanii*, napisanym wspólnie z dr. Krzysztofem Winklerem (oba w: *Wpływ dewolucji na politykę europejską Zjednoczonego Królestwa*, red. Przemysław Biskup, Wydawnictwo Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 265-276 i 277-287) prezentowano wyniki badań przeprowadzonych w ramach wspomnianego projektu badawczego. W pierwszym z nich przedstawiono historyczny kontekst procesów dewolucyjnych w Anglii, które z wyjątkiem Londynu nie nabrały znaczącej dynamiki. Rozważano także związek procesów dewolucyjnych w Anglii z problematyką tożsamościową, ze zmianami w postrzeganiu narodowej przynależności za sprawą widocznej w badaniach tendencji do odradzania się identyfikacji z angielskością kosztem poczucia brytyjskości. Poddano refleksji także potencjalne konsekwencje szkockiego referendum niepodległościowego jako potencjalnego impulsu w kształtowaniu procesów decentralizacyjnych w Anglii.

Z kolei w rozdziale *Relacje Zjednoczonego Królestwa ze Stanami Zjednoczonymi i Commonwealthem w perspektywie dewolucji i polityki europejskiej Wielkiej Brytanii* przedmiotem analizy był wpływ procesów dewolucyjnych na relacje Zjednoczonego Królestwa z Unią Europejską i Stanami Zjednoczonymi. Skupiono się na sposobach, w jakie pogłębiająca się regionalizacja Zjednoczonego Królestwa umożliwiła jego częściom składowym lepsze korzystanie z możliwości tworzonych przez Unię Europejską. Z drugiej strony przyjrano się także konsekwencjom dewolucji dla kształtowania polityki zagranicznej Wielkiej Brytanii i wpływowi na nią regionalnych reprezentacji. Rozważano także obawy związane z konsekwencjami potencjalnej niepodległości jednego z regionów na międzynarodową pozycję Zjednoczonego Królestwa, a zwłaszcza na jego relację ze Stanami Zjednoczonymi, które przed szkockim referendum zdawały się postrzegać brytyjską decentralizację wyłącznie w kategoriach spraw wewnętrznych Wielkiej Brytanii.

Brytyjskiej polityce postrzeganej z amerykańskiej perspektywy poświęcony jest rozdział *Wybory w Wielkiej Brytanii w 2010 roku: perspektywy relacji amerykańsko-brytyjskich* (w: *Polityka brytyjska po wyborach parlamentarnych 2010. Analiza wybranych problemów*, red. Franciszek Gołębowski, Przemysław Biskup, Małgorzata Kaczorowska, Wojciech Lewandowski, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2011,

s. 203-214). Celem rozdziału była próba określenia wpływu wyborów z dnia 6 maja 2010 roku w Zjednoczonym Królestwie na stosunki brytyjsko-amerykańskie. Z perspektywy amerykańskiej wynik brytyjskich wyborów miał ograniczone znaczenie. Najważniejszym wydawał się wysoki stopień zgodności stanowisk wobec najistotniejszych globalnych problemów współczesnego świata oraz przekonanie o stabilności brytyjsko-amerykańskich specjalnych relacji, nawet wobec krytycznego podejścia do działań amerykańskiej administracji ze strony współrządzących Zjednoczonym Królestwem Liberalnych-Demokratów.

Drugim zagadnieniem badawczym w zakresie polityki brytyjskiej jest zainicjowany przez referendum z 23 czerwca 2016 roku proces opuszczania przez Zjednoczone Królestwo Unii Europejskiej określane powszechnie jako brexit. W referacie zatytułowanym *England and EU Legitimacy: English Perspective on UK's Brexit* wygłoszonym 20 czerwca 2016 roku na międzynarodowej konferencji naukowej *EU Legitimacy in Time of Crisis: How to Overcome the Legitimacy and Democracy Deficit of the EU?* wskazywano na znaczenie odradzającego się poczucia angielskości, które nie znajduje wyrazu w ustrojowym kształcie Zjednoczonego Królestwa, a którego rozwój sprzyja eurosceptycznym tendencjom, co może mieć wpływ na wynik referendum decydującego o brytyjskim członkostwie w Unii Europejskiej. Z kolei podczas seminarium naukowego *Brexit i co dalej?*, które odbyło się 4 lipca 2016 roku w wygłoszonym referacie zatytułowanym *Społeczno-kulturowe aspekty Brexitu* analizowano wyniki referendum, wskazując na społeczne uwarunkowania jego rezultatu oraz na decydujące znaczenie angielskiego poczucia odrębności i niezadowolenia z powodu braku wpływu na proces podejmowania decyzji w strukturach europejskich. Wskazano także na związaną z samym referendum konfuzję wyborców, którzy nie byli w pełni świadomi znaczenia podejmowanej w referendum decyzji, co objawiło się między innymi w zjawisku określanym jako regrexit. Wpływowi brexitu na relacje transatlantyckie poświęcony był także wpis (*Should I Stay or Should I Go. Brexit, EU and transatlantic partnership*) na blogu prowadzonym w ramach projektu Jean Monnet Network *MoreEU – More Europe to Overcome the Crisis*.

Badania nad brexitem, jego przyczynami oraz konsekwencjami zarówno dla polityki wewnętrznej, jak i europejskiej Zjednoczonego Królestwa, omawiam także ze studentami podczas prowadzonych przez mnie zajęć w języku polskim i angielskim.

Obok politycznych aspektów wskazuję także na kulturowe znaczenie tego procesu oraz jego oddźwięk w tekstach kultury popularnej, co łączy ten obszar badawczy z omawianą wcześniej sferą badań nad polityką i kulturą popularną. Zagadnienia związane z brexitem pojawiają się w ramach zajęć z przedmiotów takich jak *British Politics in Comics and Graphic Novels*, *Society and Politics in Popular Culture* czy *Konwersatoriów językowych*. Ponadto, w ramach popularyzowania nauki biorę udział w poświęconych brexitowi debatach, a także komentuję w mediach przebieg procesu opuszczania Unii Europejskiej przez Zjednoczone Królestwo (szczegółowe informacje na ten temat znajdują się w punkcie 3.I *Wykazu dorobku habilitacyjnego*).

Prezentowany powyżej dorobek naukowy stanowi spójną całość, która znajduje swoją realizację w zaprezentowanym w punkcie 4. osiągnięciu naukowym. Elementy poszczególnych obszarów naukowo-badawczych mieszczących się w dyscyplinie nauk o polityce wzajemnie się uzupełniają i znajdują rozwinięcie w tekstach z pozostałych obszarów. Przykładowo badania nad obywatelskim nieposłuszeństwem obecnym w myśli politycznej amerykańskich transcendentalistów znajdują rozwinięcie w badaniu form oporu wobec władzy politycznej o charakterze autorytarnym czy totalitarnym. Monografia prezentowana jako osiągnięcie naukowe stanowi klamrę spinającą dotychczasowe badania w poszczególnych obszarach, jednocześnie stanowiąc podłoże do badań w ramach dominującego w dorobku naukowym obszaru naukowo-badawczego poświęconego polityce i kulturze popularnej, a także zagadnieniom związanym ideologiami politycznymi, ze szczególnym uwzględnieniem anglosaskiego obszaru kulturowo-politycznego.

Wojciech Lewandowski